

СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ

Страховання від нещасних випадків і професійних захворювань є самостійним видом загальнообов'язкового державного соціального страхування, за допомогою якого здійснюється соціальний захист з охорони життя і здоров'я громадян в процесі їх трудової діяльності.

Завданням страхування від нещасного випадку є:

- проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасним випадкам на виробництві, професійним захворюванням та іншим випадкам загрози здоров'ю застрахованих, викликаних умовами праці;
- відновлення здоров'я та працездатності потерпілих на виробництві від нещасних випадків професійних захворювань;
- відшкодування матеріальної та моральної шкоди застрахованим і членам їх сімей.

Страховання від нещасного випадку здійснює **Фонд соціального страхування від нещасних випадків** на виробництві та професійних захворювань (далі - Фонд соціального страхування від нещасних випадків) некомерційна самоврядна організація. Управління Фондом здійснюється на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців. Представники держави призначаються Кабінетом Міністрів України, а представники застрахованих осіб і роботодавців обираються об'єднаннями профспілок і роботодавців, які мають статус всеукраїнських (від кожної сторони по 15 чоловік).

Робочими органами виконавчої дирекції Фонду виступають управління в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, відділення в районах і містах обласного значення, які є юридическімцями.

Діяльність Фонду регулюється:

- Основами законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування (16 / 986Р);
- Кодексом законів про працю України (322-08);
- Законом України "Про охорону праці" (2694-12);

- Законом України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, які спричиняють втрату працездатності"

Джерело надходжень до Фонду соціального страхування від нещасних випадків

фонд соціального страхування від нещасних випадків проводить збір і акумуляцію страхових внесків, має автономну, незалежну систему фінансування.

Фінансування Фонду здійснюється за рахунок:

внесків роботодавців:

для підприємств - з віднесенням на валові витрати виробництва;

для бюджетних установ та організацій - з асигнувань, виділених на їх утримання та забезпечення;

прибутку, отриманого від тимчасово вільних коштів Фонду на депозитних рахунках;

коштів одержаних від стягнення відповідно до законодавства штрафів і пені з підприємств, а також штрафів і пені з працівників, винних у порушенні вимог нормативних актів з охорони праці;

добровільних внесків та інших надходжень, отримання яких не суперечить законодавству.

Працівники не несуть ніяких витрат на страхування від нещасних випадків.

Кошти Фонду включаються до складу Державного бюджету, використовуються виключно за їх прямим призначенням і зараховуються на єдиний централізований рахунок Фонду соціального страхування від нещасних випадків в установах банків, визначених Кабінетом Міністрів України, спеціального банку, який обслуговує фонди соціального страхування.

Розмір страхового внеску залежить від класу професійного ризику виробництва, до якого віднесено підприємство, знижки на нього (за низькі рівні травматизму, професійної захворюваності, неналежний стан охорони праці) надбавки (за високі рівні травматизму, професійної захворюваності та неналежний стан охорони праці).

Страхові тарифи, диференційовані по групах галузей економіки (видах робіт) залежно від класу професійного ризику виробництва, встановлюються Законом.

Сума страхових внесків страхувальників до Фонду соціального страхування від нещасних випадків повинна забезпечувати:

- фінансування заходів, спрямованих на вирішення завдань Фонду;
- резерви коштів Фонду для забезпечення його стабільного функціонування;
- покриття витрат Фонду, пов'язаних із здійсненням соціального страхування від нещасних випадків.

Розміри страхових внесків страхувальників обчислюються:

- для роботодавців - у відсотках до сум фактичних витрат на оплату праці найманих працівників, що включають витрати на оплату основної і додаткової заробітної плати та інші заохочувальні та компенсаційні виплати, у тому числі в натуральній формі, які визначаються відповідно до Закону України "Про оплату праці", що підлягають обкладенню прибутковим податком з громадян;
- для добровільно застрахованих осіб - у відсотках до мінімальної заробітної плати.

Розрахунок розміру страхового внеску для будь-якого підприємства ведеться Фондом соціального страхування від нещасних випадків відповідно до порядку визначення страхових тарифів для підприємств, установ і організацій на загальнообов'язкове соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, яке затверджується Кабінетом Міністрів України.

Страхувальник здійснює страховий внесок у Фонд соціального страхування від нещасних випадків у порядку і в строки, які визначаються страховиком.

Залишки сум від можливого перевищення доходів над витратами Фонду за підсумками фінансового року використовуються для коригування (зменшення) суми внесків страхувальників.

Якщо на страхувальника протягом календарного року накладався штраф за порушення законодавства про охорону праці, він втрачає право на знижку страхового тарифу.

Соціальні послуги та виплати, які здійснюються Фондом соціального страхування від нещасних випадків

У разі настання страхового випадку Фонд соціального страхування від нещасних випадків зобов'язаний у встановленому законодавством порядку:

1) своєчасно та в повному обсязі відшкодувати шкоду, заподіяну працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я в разі його смерті, виплачуючи йому особам, які знаходяться або є на його утриманні:

а) допомогу у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю до відновлення працездатності встановлення інвалідності;

б) одноразову допомогу в разі часткової чи повної втрати працездатності смерті потерпілого;

в) щомісяця грошову суму в разі часткової чи повної втрати працездатності смерті потерпілого;

г) пенсію по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві професійного захворювання;

д) пенсію у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві професійного захворювання;

є) грошову суму за моральну шкоду за наявності факту заподіяння цієї шкоди потерпілому;

ж) допомогу дитині відповідно до законодавства.

2) організувати поховання померлого, відшкодувати вартість пов'язаних з цим ритуальних послуг відповідно до місцевих умов;

3) сприяти створенню умов для своєчасного надання кваліфікованої першої допомоги потерпілому в результаті нещасного випадку, швидкої допомоги в результаті необхідності його госпіталізації, ранньої діагностики професійного захворювання;

4) організувати цілеспрямоване та ефективне лікування потерпілого у власних спеціалізованих лікувально-профілактичних закладах на довгостроковій основі в інших лікувально-профілактичних закладах з метою якнайшвидшого відновлення здоров'я застрахованого;

5) організувати потерпілому разом з відповідними службами охорони здоров'я за призначенням лікарів повний обсяг постійно доступної, раціонально-організованою медичної допомоги;

6) застосувати всі необхідні методи для підтримки, підняття і відновлення працездатності потерпілого;

7) забезпечити згідно медичного висновку домашній догляд за потерпілими, допомога в веденні домашнього господарства (компенсувати йому відповідні витрати), сприяти наданню потерпілому, який проживає в гуртожитку, ізольованого житла;

8) відповідно до висновку лікувально-консультаційної комісії проводити вчення і перекваліфікацію потерпілого у власних навчальних закладах на договірних умовах в інших закладах перенавчання інвалідів, якщо внаслідок ушкодження здоров'я нанесення моральної шкоди потерпілий не може виконувати попередню роботу; працевлаштувати осіб із зниженою працездатністю;

9) організувати робочі місця для інвалідів самостійно разом з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з іншими зацікавленими суб'єктами підприємницької діяльності; компенсувати при цьому витрати виробництва, що не покриваються коштами від збуту виробленої продукції, за рахунок Фонду;

10) у разі невідкладної потреби надавати інвалідам разову грошову допомогу, допомогу у вирішенні соціально-побутових питань за їх рахунок за рішенням виконавчої дирекції Фонду та її регіональних управлінь - за рахунок Фонду;

11) виплачувати залучення інвалідів до участі в громадському житті.

Всі види перерахованих соціальних послуг і виплат надаються застрахованим им чи цям, незалежно від того, зареєстровано підприємство, на якому стався страховий випадок, у Фонді соціального страхування від нещасних випадків чи ні.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків здійснює так само допомогу, спрямовану на запобігання нещасним випадкам

1) надає страхувальникам необхідні консультації, сприяє реалізації ефективної системи управління охороною праці;

2) бере участь:

- в розробці центральними органами виконавчої влади національної та галузевих програм поліпшення стану безпеки, умов праці та виробничого середовища та їх реалізації;
- в навчанні, підвищенні рівня знань працівників, які вирішують питання охорони праці;
- в організації розробки і випуску засобів індивідуального захисту працівників;
- в здійсненні наукових досліджень у сфері охорони та медицини праці;

4) веде пропаганду безпечних та нешкідливих умов праці, організовує створення тематичних кінофільмів, радіо- і теле- передач, видає і поширює нормативні акти, підручники, журнали, іншу спеціальну літературу, плакати, пам'ятки і інше з питань соціального страхування від нещасного випадку та охорони праці . З метою виконання цих функцій Фонд соціального страхування від нещасного випадку організує своє видавництво з обмеженою поліграфічною базою;

5) бере участь у розробці законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці;

6) вивчає та поширює позитивний досвід створення безпечних і нешкідливих умов виробництва;

7) дає підприємствам на безповоротній основі фінансову допомогу, для роз'яснення особливо гострих проблем охорони праці;

8) виконує інші профілактичні роботи.

Всі види страхових виплат і соціальних послуг застрахованим чи особам, які знаходяться на їх утриманні, а також усі види профілактичних заходів, супроводжуються Фондом соціального страхування від нещасних випадків за рахунок коштів цього Фонду.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків забезпечує фінансування заходів, передбачених національною, галузевими, регіональними програмами поліпшення стану безпеки, умов праці та виробничого середовища, планами наукових досягнень в медицині і охороні праці, вивчення і підвищення кваліфікації відповідних спеціалістів з питань охорони праці, організації розробки і виробництва засобів індивідуального та колективного захисту працівників, розробка, видання, розповсюдження нормативних актів, журналів, спеціальної літератури, а також інших

профілактичних заходів відповідно до завдань страхування від нещасних випадків.

ЗАКОН ПРО ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ І ПРОФЗАХВОРЮВАНЬ, ЯКІ СПРИЧИНИЛИ ВТРАТУ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ

1. Загальні положення

«Закон про загальнообов'язкове державне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», вступив в дію з 1 квітня 2001 року. Механізм відшкодування шкоди потерпілим на виробництві з введенням цього закону трохи видозмінюється, хоча види відшкодування шкоди і його розміри залишаються без зміни. Якщо за старою схемою відповідальність за все виплати по відшкодуванню збитку лежала на власнику (роботодавцю), то по новому закону відшкодування шкоди здійснює страховик - Фонд соціального страхування від нещасних випадків і профзахворювань.

Закон визначає такі *основні принципи*:

- обов'язковий порядок страхування всіх працівників, учнів і студентів навчальних закладів, коли вони отримують професійні навички, а також добровільність страхування осіб, які забезпечують себе роботою самостійно;
- сплата страхових внесків тільки роботодавцями;
- формування і витрачання страхових коштів на солідарній основі;
- управління страхуванням представниками працівників, роботодавців і державних органів на основі соціального партнерства і на паритетних засадах під наглядом держави;
- економічна зацікавленість суб'єктів страхування в покращенні умов і безпеки праці;
- надання державних гарантій застрахованим громадянам в реалізації їх прав.

Дія цього Закону поширюється:

- на осіб, які працюють на умовах а иях трудового договору (контрак ту) на підприємствах, в установах, організаціях, незалежно від їх форм власності та господарювання, у фізичних осіб;

- на осіб, які забезпечують себе роботою самостійно;

- на громадян - суб'єктів підприємницької діяльності.

Суб'єктами страхування від нещасного випадку є застраховані громадяни, а в окремих випадках - члени їх сімей та інші особи, страхователі і страховик.

Застрахованим є фізична особа, на користь якої здійснюється страхування (далі - працівник).

Страховальниками є роботодавці, а в окремих випадках - застраховані особи.

Страховик - Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України (далі - ФСС).

Об'єктом страхування від нещасного випадку є життя застрахованого, його здоров'я і працездатність.

Обов'язковому страхуванню від нещасного випадку підлягають:

1) особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту);

2) учні та студенти навчальних закладів, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти, залучені до будь-яких робіт під час, перед або після занять; під час занять, якщо вони набувають професійних навичок; в період проходження виробничої практики (стажування), виконання робіт на підприємствах;

3) особи, які містяться у виправних, лікувально-трудовах, виховно-трудовах установах і повертаються до трудової діяльності на виробництві цих установ і на інших підприємствах по спеціальним договорам.

Для страхування працівника від нещасного випадку не потрібна його згода або заява. Страхування здійснюється в безособовій формі. Сам факт вступу на роботу або в навчальний заклад людини свідчить про те, що він застрахований, незалежно від фактичного виконання роботодавцем своїх

зобов'язань по виплаті страхових внесків. Застрахованій особі видається свідоцтво встановленого зразка.

Страхування від нещасного випадку здійснює ФСС - некомерційна самоврядна організація, що діє на підставі статуту, котрий затверджується її правлінням. Управління ФСС здійснюють правління та виконавча дирекція ФСС.

Беручи участь в реалізації державної політики в галузі соціального захисту людей праці, ФСС:

- повністю відшкодовує шкоду, заподіяну працівникові каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, виплачує йому або членам його сім'ї одноразову допомогу, втрачений заробіток в разі тимчасової непрацездатності, пенсію при частковій втраті працездатності, пенсію в разі смерті потерпілого, організовує поховання померлого, оплачуючи пов'язані з цим витрати;

- організовує лікування потерпілих, їх перекваліфікацію, працевлаштування осіб з відновленою працездатністю;

- надає допомогу інвалідам у вирішенні соціально-побутових питань, організовує їх участь у суспільному житті і т. п.

Особам, які підлягають страхуванню від нещасного випадку, видається свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яке є єдиним для всіх видів страхування та є документом суворої звітності.

Схема відшкодування шкоди потерпілим при виконанні трудових обов'язків представлена в таблиці 2.

Таблиця 2

Схема відшкодування шкоди потерпілому

роботодавець	Страховик - Фонд соціального страхування	Допомога в разі тимчасової непрацездатності	Працівник, що потерпів внаслідок нещасного випадку або профзахворювання (сім'я потерпілого)
--------------	--	---	---

Одноразова допомога

Пенсія в разі втрати працездатості або смерті потерпілого
Відшкодування втраченого заробітку
Відшкодування витрат на медичну і соціальну реабілітацію
Відшкодування моральної шкоди

2. Фінансування системи соціального страхування

ФСС має автономну, незалежну від будь-якої іншої систему фінансування.

Фінансування *ФСС* від нещасних випадків здійснюється за рахунок:

- внесків роботодавців: для підприємств - з віднесенням на валові витрати виробництва, для бюджетних установ і організацій - з асигнувань, виділених на їх утримання та забезпечення;

- капіталізованих платежів, що надійшли у випадках ліквідації страхувальників;

- прибутку, отриманого від тимчасово вільних коштів Фонду на депозитних рахунках;

- коштів, отриманих від стягнення відповідно до законодавства штрафів і пені з підприємств, а також штрафів з працівників, винних в порушенні вимог нормативних актів з охорони праці;

- добровільних внесків та інших надходжень, отримання яких не суперечить законодавству.

Працівники не несуть ніяких витрат на страхування від нещасного випадку.

Нагляд за діяльністю *ФСС* від нещасних випадків здійснює рада з нагляду, до складу якої у рівній кількості входять представники держави, застрахованих працівників і роботодавців.

3. Відшкодування шкоди працівникам у разі ушкодження їх здоров'я

Згідно зі статтею 9 Закону України «Про охорону праці» відшкодування шкоди, заподіяної працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я або в разі смерті працівника, здійснюється Фондом соціального страхування від

нещасних випадків відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності».

Згідно з цим Законом виплати у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю здійснюються в *розмірі 100 відсотків середнього заробітку*. При цьому перші п'ять днів тимчасової непрацездатності оплачуються власником або уповноваженим органом за рахунок коштів приємства, установи, організації.

Крім цього здійснюються також:

- *страхові виплати пенсії* у зв'язку з втратою годувальника (призначається і виплачується відповідно до законодавства);

- *страхові виплати дитині*, яка народилася інвалідом внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання її матері під час вагітності.

Розмір одноразової допомоги в разі тимчасової непрацездатності встановлюється колективним договором. Якщо ж відповідно до медичного висновку у потерпілого встановлена стійка втрата професійної працездатності, ця допомога повинна бути не менше суми, визначеної з розрахунку середньомісячного заробітку потерпілого за кожний відсоток втрати ним професійної працездатності, але не більше чотирьох максимальних страхових сум (з 01.01.05 максимальна страхова сума становить 4100 грн.).

У разі смерті потерпілого розмір одноразової допомоги повинен бути не менше п'ятирічного заробітку робітника на його сім'ю, крім того, не менше річного заробітку на кожного утриманця померлого, а також на його дітей, які народилися після його смерті.

ФСС може відмовити у страхових виплатах і наданні соціальних послуг застрахованому, якщо мали місце:

1) навмисні дії потерпілого, спрямовані на створення умов для настання страхового випадку;

2) надання роботодавцем або потерпілим Фонду соціального страхування від нещасних випадків свідомо неправдивих відомостей про страховий випадок;

3) вчинення застрахованим умисного злочину, що призвів до настання страхового випадку.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків може відмовити у виплатах і наданні соціальних послуг застрахованому, якщо нещасний випадок згідно із законодавством не визнаний пов'язаним з виробництвом.

Стаття 16. Управління Фондом соціального страхування від нещасних випадків. Управління Фондом соціального страхування від нещасних випадків здійснюється на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців.

Безпосереднє управління Фондом соціального страхування від нещасних випадків здійснюють його правління та виконавча дирекція.

Стаття 28. Страхові виплати. Страховими виплатами є грошові суми, які згідно зі статтею 21 цього Закону Фонд соціального страхування від нещасних випадків виплачує застрахованому чи особам, які мають на це право, у разі настання страхового випадку.

Зазначені грошові суми складаються з:

1) страхової виплати втраченого заробітку (або відповідної його частини) залежно від ступеня втрати потерпілим професійної працездатності (далі - щомісячна страхова виплата);

2) страхової виплати в установлених випадках одноразової допомоги потерпілому (членам його сім'ї та особам, які перебували на утриманні померлого);

3) страхової виплати пенсії по інвалідності потерпілому;

4) страхової виплати пенсії у зв'язку з втратою годувальника;

5) страхової виплати дитині, яка народилася інвалідом внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання її матері під час вагітності;

б) страхових витрат на медичну та соціальну допомогу.

Стаття 36. Розгляд справ про страхові виплати. Фонд соціального страхування від нещасних випадків розглядає справу про страхові виплати на підставі заяви потерпілого або зацікавленої особи за наявності всіх необхідних документів і приймає відповідні рішення у десятиденний строк, не враховуючи день надходження зазначених документів.

Рішення оформляється постановою, в якій зазначаються дані про осіб, які мають право на страхові виплати, розміри виплат на кожного члена сім'ї та їх строки або обґрунтування відмови у виплатах; до постанови додаються копії необхідних документів.

Страховими виплатами є грошові суми, які згідно зі статтею 21 цього Закону Фонд соціального страхування від нещасних випадків виплачує застрахованому чи особам, які мають на це право, у разі настання страхового випадку.

Стаття 40. Строки проведення страхових виплат. Страхові виплати здійснюються щомісяця у встановлені Фондом соціального страхування від нещасних випадків дні на підставі постанови цього Фонду або рішення суду:

- потерпілому - з дня втрати працездатності в результаті нещасного випадку або з дати встановлення професійного захворювання;

- особам, які мають право на виплати у зв'язку зі смертю годувальника - з дня смерті потерпілого, але не раніше дня виникнення права на виплати.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків може затримати страхові виплати до з'ясування підстав для виплат, якщо документи про нещасний випадок оформлені з порушенням встановлених вимог.